

Euro kasutusele võtmise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Eelnõu eesmärk on kehtestada 1- ja 2-sendistele euromüntidele kohustuslikud ümardamisreeglid, mis tähendab seda, et füüsilistes müügikohtades on kaupmehel kohustus ümardada sularahamakse korral ostukorvi (mitte eraldi iga toote) maksumus üles- või allapoole lähima viie sendini. Lõplik ostusumma, mis lõpeb ühe, kahe, kuue või seitsme eurosendiga, ümardatakse allapoole, ning summa, mis lõpeb kolme, nelja, kaheksa või üheksa eurosendiga, ümardatakse ülespoole.

Peamised probleemid väikese nimiväärtusega müntidega on, et nende ringlusest väljalangemine on väga suur, mis tingib selle kompenseerimiseks nende ületootmise; ostujõud on väga väike ja neid kasutatakse vähe (maksta ei saa ka mündiautomaatides); tootmis- ja käitlemiskulud on ebaproportsionaalselt suured võrreldes nende väärtusega sularahatsüklis ning tootmise ja käitlemisega kaasneb tarbetu keskkonnakulu.

Inimesed saavad 1- ja 2-sendiseid valdavalt poest vahetusrahana, kuid kasutavad neid ise ostmisel väga vähe. Nii jõuab 1- ja 2-sendiseid keskpanka taasringlusesse saatmiseks tagasi palju vähem kui teisi euromünte. 2011-2022. aastal jõudis Eesti Panka tagasi aastas keskmiselt 3% väljaantud 1- ja 2-sendistest. Kuna vahetusrahana tuleb kaupmeestel 1- ja 2-sendiseid münte siiski väljastada, püsib nõudlus suur ning keskpangal tuleb 1- ja 2-sendiseid suure väljalangevuse (ehk teisisõnu sisuliselt ühekordse kasutuse) kompenseerimiseks muude müntidega võrreldes rohkem juurde toota või teiste keskpankadega nimiväärtuses vahetada.

2023. aastal tagastatud 10,3 miljonist mündist oli 1- ja 2-sendiste osakaal 30%. Osakaalu tõusu mõjutas väga oluliselt Eesti Panga ja Omniva poolt sügisel alustatud mündivahetuse kampaania. Selle käigus vahetati 3,3 miljonit münti, millest 65% olid just 1- ja 2-sendised. Statistika näitab, et aasta jooksul Eesti Panka tagastatud 3,2 miljonist 1- ja 2-sendisest tagastati 2,4 miljonit just viimase kolme kuu jooksul, kui oli käimas mündivahetuse projekt¹. Kampaania korras müntide kogumisele pakub püsivamat lahendust ümardamisreegli kehtestamine.

Sularahas maksmisel kaupmeeste jaoks kohustusliku ümardamisreegli kehtestamine ostukorvi maksumusele lähima viie sendini, kaotaks vajaduse tagastada kassadest 1- ja 2-sendiseid münte ning sellisel juhul oleks vajadus neid münte juurde toota märkimisväärselt väiksem.

Eelnõu on plaanitud seadusena jõustuma 2025. aasta 1. jaanuaril.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja koostas Rahandusministeeriumi finantsteenuste poliitika osakonna nõunik Jarmo Liliu (e-mail jarmo.liliu@fin.ee, tel 5302 6314). Eelnõu juriidilist kvaliteeti

¹ <https://www.eestipank.ee/press/mundikorje-jatkub-omniva-kaudu-ka-uuel-aastal-28122023>

kontrollis Rahandusministeeriumi personali- ja õigusosakonna nõunik Marge Kaskpeit (e-mail: marge.kaskpeit@fin.ee, tel 5885 1423). Eelnõu toimetas keeleliselt personali- ja õigusosakonna keeleteoimetaja Sirje Lilover (e-mail sirje.lilover@fin.ee, tel 5885 1468).

1.3 Märkused

Eelnõu näeb ette euro kasutusele võtmise seaduse (edaspidi ka „EKVS“) 1. märtsil 2015. a. jõustunud redaktsiooni RT I, 31.12.2015, 21, tarbijakaitse seaduse (edaspidi „TKS“) 1. jaanuaril 2024. a. jõustunud redaktsiooni RT I, 06.07.2023, 95 ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse (edaspidi „ATKEAS“) 1. jaanuaril 2025. a. jõustuva redaktsiooni RT I, 01.07.2023, 10 muutmise.

Eelnõule eelnes väljatöötamiskavatsuse koostamine, mis saadeti 20. oktoobril 2023. a. kooskõlastamiseks ja huvipooltele tagasiside saamiseks.² Väljatöötamiskavatsus annab ülevaate eelnõu algatamise põhjuste, selle aluseks olnud uuringute ja kaasamisprotsessi detailidest. Vältimaks dubleerimist ei ole neid seletuskirjas korratud. Tagasiside väljatöötamiskavatsuse kohta on lisatud eelnõu seletuskirjale.

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga 2023–2027.

Seadus on kavandatud jõustuma 1. jaanuaril 2025. a.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-le 73 võetakse eelnõu seadusena vastu Riigikogu poolthääle enamusega.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärk on kehtestada sularahas maksmisel kauplejate ja ettevõtjate jaoks kohustuslikud ümardamisreeglid. Ümardamisreeglite kasutuselevõtt tähendab seda, et füüsilistes müügikohtades on kauplejal ja ettevõtjal kohustus ümardada sularahamakse korral ostukorvi (mitte eraldi iga toote) maksumus üles- või allapoole lähima viie sendini. Sellega kaob vajadus tagastada kassadest 1- ja 2-sendiseid münte.

Lõplik ostusumma, mis lõpeb ühe, kahe, kuue või seitsme eurosendiga, ümardatakse allapoole, ning summa, mis lõpeb kolme, nelja, kaheksa või üheksa eurosendiga, ümardatakse ülespoole. Kauplustes 1- ja 2-sendiseid münte vahetusrahana enam tarbijale ei tagastata. Muu maksevahendiga nagu pangakaardiga makstes hindu ei ümardata. Kohtades, kus ostja saab valida maksevahendi, saab ta selle kaudu ühtlasi valida, kas ümardamine toimub (sularahamakse) või mitte (muu paberkaardiga või elektrooniline makse).

Ümardamisreegli pretsedent on ka Eestis olemas. 1997. aastal lõpetas Eesti Pank Eesti krooni viiesendiste emiteerimise ja alates 2004. aastast kuni euro kasutusele võtmiseni 2011. aastal reguleeris kauba või teenuse lõpphinna ümardamist kaubandustegevuse seaduse § 9 lõige 1, mis lubas kauba või teenuse lõpphinda ümardada 10 sendiga täisarvuliselt jaguva summani. Eesti Panga hinnangul läks tollane muudatus ühiskonnas sujuvalt.

² <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/423eea47-0297-483d-b8dc-9576311db5e8>

Maksevahendina jääksid 1- ja 2-sendised Eestis kehtima, sest ümardamisreeglitega ei saa muuta müntide kui maksevahendi staatust. Ehk lihtsustatult – tarbijad ja muud kliendid saavad oma makseid sooritada edaspidi ka 1- ja 2-sendiste euromüntidega.³

Maksevahendi staatust saab muuta üksnes EL-i vastava õigusakti muutmisega. Euroalal seaduslikuks maksevahendiks olevad euromüntide nimiväärtused sätestab Euroopa Liidu nõukogu määrus 729/2014 ringlusesse lastavate euromüntide nimiväärtuste ja tehniliste näitajate kohta. EL-i tasandil ühtsete ümardamisreeglite kehtestamine on olnud viimastel aastatel Euroopa Komisjoni töökavas, kuid jäänud esialgu pandeemia ja seejärel Ukraina sõja tõttu pakilisemate küsimuste varju.

Muudatuse tegemiseks on mitmed põhjused.

- Esiteks on väikese nimiväärtusega müntide ringlusest väljalangemine väga suur, mis tingib selle kompenseerimiseks nende ületootmise. Alates 2011. aastast, kui Eesti liitus euroalaga, on Eesti Pank lasknud 1- ja 2-sendiseid euromünte ringlusesse keskmiselt 50 tonni aastas, kuid viimastel aastatel on keskmine väljastamise maht olnud 40 tonni aastas. Sellega kaasneva keskkonnajälje ning kulude ja kasu vaatest ei ole väikseima nimiväärtusega müntide tootmise jätkamine otstarbekas.
- Teiseks on 1- ja 2-sendiste euromüntide ostujõud väga väike ja neid kasutatakse vähe (maksta ei saa ka mündiautomaatides). Inimesed saavad 1- ja 2-sendiseid valdavalt poest vahetusrahana, kuid ise kasutavad neid ostmisel väga vähe – mündid on rahakotis rasked ja tülikad ning ostujõud on väike.
- Kolmandaks on nende tootmis- ja käitlemiskulud ebaproportsionaalselt suured võrreldes nende väärtusega sularahatsüklis. Müntide ringlusesse laskmisega kaasnevad kulud, mis tulenevad toorikute tootmisest, müntide vermimisest, emiteerimisest, käitlemisest, taasringlusesse laskmisest, autentimisest, pakendamisest, transpordist, ladustamisest ja utiliseerimisest. Lisaks kaasnevad arvestatavad kulud sularaha käitlemisega kaubandus- ja toitlustusasutustes ning majanduse muudes sektorites, kus sularahamakseid kasutatakse. Eesti Pangas on 1- ja 2-sendiste müntide tootmiskulud aastas sõltuvalt kogusest 80 000 – 160 000 eurot.
- Neljandaks kaasneb tootmise ja käitlemisega tarbetu keskkonnakulu. Eesti Pank on alates Eestis euro käibele tulemisest selliseid münte ringlusesse emiteerinud 612 tonni ehk 230 miljonit tükki väärtuses 3,4 miljonit eurot. Kui need mündid jäävad valdavalt ringlusest kõrvale, on selliste müntide tootmine sisuliselt raiskamine, mida oleks ümardamisreegli kehtestamisega võimalik ära hoida või leevendada.

Lõpliku ostusumma ümardamist lähima viie sendini ei reguleeri Eestis ega Euroopa Liidus praegu ükski õigusakt.

2023. aasta seisuga on kuus euroala liikmesriiki 1- ja 2-sendiste müntide emiteerimisvajaduse vähendamiseks kehtestanud ümardamisreeglid ja seitsmes riik teatanud sellisest kavatsusest. Soomes, Belgias, Itaalias ja Slovakkias on ümardamisreeglid kehtestatud seadusega, Hollandis ja Iirimaa osapoolte (keskpank, kommerts pangad, kaupmehed, tarbijad) vahelise kokkuleppega.

³ Tuleb aga märkida, et vastavalt euro kasutusele võtmise seaduse § 2 lõike 2 kohaselt kehtib juba täna reegel, et kauplejad on kohustatud vastu võtma korraga kuni 50 kehtivat euromünti sõltumata nende väärtusest (kui münte on rohkem, siis see sõltub juba kaupleja soovist, kas ta võtab rohkem münte vastu). Pangatähti peavad nad vastu võtma aga piiranguteta.

- Soomes kehtib kohustus ümardada lõplik ostusumma sularahas maksmise korral üles- või allapoole lähima viie eurosendini alates 2002. aastast (VTK-s ekslikult 2022. aastast). Ümardamine on reguleeritud rahandusministeeriumi haldusalas euromaksete ümardamise seadusega⁴. See võeti vastu enne euro müntide ja paberraha ringlusesse laskmist, et jätkata Soomes marga ajal pikka aega kestnud traditsiooni väikesed sularahamaksed lähima 10 pennini ümardada. Elektrooniliste maksete korral ei ole erinevalt sularahamaksetest ümardamine kohustuslik. 1- ja 2-sendised on Soomes ka praegu maksevahend⁵, kuid jaemüüjatel ei ole kohustust neid vastu võtta, kui nad on teavitanud, et nad seda ei tee.
- Hollandis tegi maksesüsteemide ühiskondlik foorum (rahandusministeeriumi initsiatiivil loodud koostöökogu, kuhu kuuluvad jaekaubandussektori ja tarbijate ühendused, kommertspangad ja Hollandi keskpank) ettepaneku kehtestada 2004. aasta septembrist sularahamaksetele ümardamisreeglid. Reeglite rakendamine on vabatahtlik ning ümardamist kasutavad poepidajad markeerivad selle eraldi märgistusega sissepääsu juures. Ümardamine kehtib vaid sularahamaksetele. Enamus nii suuri kui ka väikeseid jaekaupmehi on muudatusega kaasa läinud ja sente enam ei kasuta.
- Belgia kehtestas 1- ja 2-sendiste müntide emiteerimisvajaduse vähendamiseks ümardamisreeglid 2014. aastal algselt vabatahtlikuna, kuid kuna see osutus vähetulemuslikuks, muudeti kaubanduse ja tarbijakaitse seadust uuesti 2019. aastal. Alates 2019. aasta algusest muutus ostukorvi hinna ümardamine sularahamaksete korral kohustuslikuks. Muude maksevahendite puhul on jaemüüjal võimalik valida. Ümardamine saab toimuda ainult füüsilises kauplemiskohas nii ostja kui ka müüja juuresolekul.
- 2015. aasta oktoobrist kehtestas ümardamisreegli Iirimaa⁶. Ostukorvi hinna ümardamine lähima 5 eurosendini toimub vabatahtlikkuse alusel ainult sularahamaksetele. Mõlemad osapooled peavad ümardamisega nõus olema, mõlemal on õigus maksta ka ümardamata summa. Aasta pärast ümardamisreeglite kehtestamist olid need kasutusele võtnud 80% jaekaupmeestest. 93% küsitletud inimestest vastas, et ümardamine on hea või et vahet ei ole.
- 2018. aasta algusest lõpetas Itaalia 1- ja 2-sendiste euromüntide verimise. Sularahamakse korral võib kaupmees ostukorvi hinna ümardada lähima viie sendini.
- Slovakkia läks ümardamisreeglitele üle 2022. aasta suvel. Parlament kiitis 2021. aasta sügisel heaks rahandusministeeriumi esitatud eelnõu muudatuse tegemiseks seaduses hindade kohta, mille järgi ümardatakse ostukorvi hind sularahamakse puhul lähima viie sendini.
- Leedus on alanud ümardamisreeglite kehtestamise ettevalmistus. Seimi eelarve- ja rahanduskomisjon toetas 2023. aasta juunis Leedu keskpanga ettepanekut kehtestada aastast 2025 sularahaga maksmisel ostukorvile ümardamisreegel, millega väheneks

⁴ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000890>; <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2000/20000890>

⁵ <https://www.suomenpankki.fi/en/money-and-payments/euro-coins/>

⁶ <https://www.centralbank.ie/consumer-hub/rounding>

vajadus 1- ja 2-sendiseid juurde toota. Algatust ja vastava eelnõu koostamist on valmis toetama ka opositsioon⁷.

Käesoleva seaduse eesmärgi saavutamiseks muudetakse EKVS-i, ATKEAS-t ning TKS-i.

Seadustes sätestatakse:

- 1) millistel juhtudel võib tasumisele kuuluvaid summasid ümardada;
- 2) kas ja kuidas tuleb ümardamise kasutamisest teavitada;
- 3) millise reeglga leitakse ümardatud summa ning
- 4) järelevalve regulatsioon.

Seaduseelnõu väljatöötamiskavatsuses pakuti eesmärgi saavutamiseks võimalike variantidena välja EKVS-i, võlaõigusseaduse (edaspidi „VÕS“) ja/või TKS-i muutmist, Eesti Panga seaduse muutmist või siis uue seaduse kehtestamist. Pärast väljatöötamiskavatsusele laekunud tagasiside analüüsimist leiti, et kõige sobivam ja selgem on muuta EKVS-i, kuna ümardamisreeglite põhimõtete kasutuselevõtt hõlmab siiski kõiki sihtgruppe. EKVS-i täiendamise eelis on selle tingimusteta kohaldumine kõigile eurodes tehtavatele tehingutele ja ümardamisreeglite sisaldumine aktis, mis ongi üheselt mõeldud euro kui seadusliku maksevahendi kasutamise reguleerimiseks.

Väljatöötamiskavatsuse kohta oodati arvamusi:

- Ettevõtlusorganisatsioonidelt (Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Väikekaupmeeste Liit, Eesti Väike ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon MTÜ, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Pangaliit MTÜ);
- Tarbijaid esindavalt organisatsioonidelt (Pensionäride Ühenduste Liit, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Eesti Puuetega Inimeste Koda);
- Ministeeriumitelt (Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kliimaministeerium);
- Riigikogu rahandus- ja majanduskomisjonilt ja kõigilt fraktsioonidelt;
- Muudelt huvigruppidele (kommertspankadele sularahateenust osutavad ettevõtted – Hansab AS ja Brink’s Estonia OÜ; Eesti Looduskaitse Selts).

Väljatöötamiskavatsuse kohta esitasid arvamuse Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Eesti Pangaliit, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. Kõik väljatöötamiskavatsusele arvamuse esitanud toetasid 1- ja 2-sendistele euromüntidele ümardamisreeglite kehtestamist. Siiski esitati väljatöötamiskavatsuse kohta ka erinevaid tähelepanekuid, millega on eelnõu koostamisel arvestatud. Kooskõlastustabel on leitav seletuskirja lisana.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu on kooskõlas põhiseadusega, teiste seadustega ja EL õigusega.

3.1 Eelnõu vastavus põhiseadusele

Ümardamisreeglite kehtestamine ei ole vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega.

⁷ <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2020249/making-economy-770-tons-lighter-lithuania-moves-to-phase-out-1-and-2-cent-coins>

Seaduse muudatused on puutumuses põhiseaduse § 31 sätestatud ettevõtlusvabadusega. Ettevõtlusvabadus annab isikule õiguse nõuda, et avalik võim ei sekkuks tema ettevõtlusena käsitatavasse tegevusse, teisalt ka õiguse teatud positiivsete meetmete järele. Ettevõtlusvabaduse tuumaks on Riigikohus siiski pidanud riigi kohustust mitte teha põhjendamatuid takistusi ettevõtluseks.⁸ Ettevõtja õigust olla vaba riigi sekkumisest on kohus käsitlenud laialt. Riigikohus peab sisuliselt iga riigi kehtestatud regulatsiooni ettevõtlusvabadust riivavaks⁹.

Eelnõuga ei takistata ettevõtlust ega kehtestata ettevõtlusvabadusele piiranguid, kuivõrd seaduse muudatused, millega kehtestatakse sularahas maksmisel kaupmeeste jaoks kohustuslik ümardamisreegel, on nende tegevust lõppkokkuvõttes lihtsustavad, kuigi toovad endaga kaasa näiteks teavitamiskohustuse ning lõppsumma ümberarvutamise kohustuse. Samas on see riive väike, kuna kassaaparaatide ümberseadistamine ja eeldatavasti ka teavitamine (nt pannakse sildid välja) on ühekordne tegevus. Eelnõus esitatud lahendus ümardamisreeglite kohustuslikuks kehtestamiseks vähendab sularahaga arveldavate ettevõtjate halduskoormust, kuna väheneb vajadus käidelda münte, mille makseväärtus on väga väike. Sularaharinglus muutub efektiivsemaks nii keskpanga kui ka teiste sularaharingluses osalevate poolte vahel – pangad, kommertspankadele sularahateenust osutavad ettevõtjad, jaemüüjad. Sularahamaksud muutuvad lihtsamaks ja kiiremaks ning arveldamine mugavamaks.

Eelnõu riivab ka põhiseaduse §-s 32 toodud omandipõhiõigust, kuna ettevõtjatel ja kauplejatel kaupade ja teenuste müügi eest saadud tasu võib ühtedel juhtudel jääda väiksemaks, kui müügihind, samas teistel juhtudel võib see olla hoopis suurem. Võimatu on hinnata, kui palju ettevõtjad või kauplejad seeläbi võidavad või kaotavad. Pigem on riive väike.

Sama kehtib ka tarbijate puhul, kes mõningatel juhtudel peavad ostu eest tasuma suurema summa, kui kaubad või teenused üksikult võttes maksaksid. Riive on aga väike, kuna ühe ostu pealt võib kaotada maksimaalselt kaks senti. Seega, isegi kui iga päev sooritada ost, mis ümardatakse kliendi jaoks ebasoodsamas suunas, kaotaks klient aastas 7 eurot ja 30 senti. Samas on see ebatõenäoline, kuna mõni lõpparve kuulub ikka ümardamisele alla poole, st kliendile soodsamas suunas.

3.2 Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õiguse või rahvusvahelise õigusega. Eurosentide ümardamisreeglid on juba kehtestatud mitmes EL-i liikmesriigis, ilma et sellega oleks kaasnud regulatiivse valiku vaidlustamine põhiõiguste rikkumise tõttu.

Euroopa Komisjoni 22. märtsi 2010. aasta soovitus „Euro pangatähtede ja müntide seadusliku maksevahendi staatuse, ulatuse ja mõju kohta“ (2010/191/EL)¹⁰ punkti 9 kohaselt liikmesriigid peaksid hoiduma uute ümardamiseeskirjade kehtestamisest. Põhjuseks tuuakse see, et need reeglid võivad pärssida müntide maksekohustusest vabastamise võimet ja ei võimalda maksta täpset summat. Samuti võivad need mõnel puhul tähendada sularahamakse eest lisatasu nõudmist. Eelnõu autorid on siiski seisukohal, et need riskid sellisel kujul ei realiseeru või ei too ühe või teise õigusliku lahendi kasuks otsustamisel kaasa negatiivset mõju.

⁸ https://pohiseadus.ee/sisu/3502/paragrahv_31

⁹ <https://pohiseadus.ee/sisu/3502>

¹⁰ [Komisjoni soovitus, 22. märts 2010, euro pangatähtede ja müntide seadusliku maksevahendi staatuse ulatuse ja mõju kohta](#)

Lisaks tuleb soovitusel hindamisel arvestada, et see ei ole obligatoorne. Põhjendatud juhtudel võib liikmesriik kasutada ka teistsuguseid lahendusi.

Hinnatase ja maksetavad euroalal on soovitusel andmise ajaga (soovitus on antud 14 aastat tagasi) võrreldes muutunud. Niisamuti on muutunud olulisemaks keskkonnahoiuteemad. Seda arvestades alustas Euroopa Komisjon 2020. aasta septembris avalikku arutelu 1- ja 2-sendis müntide kasutamise üle. Euroopa kodanikke kutsuti nelja nädala jooksul avaldama arvamust selle kohta, kas need tühistada või mitte. Arutelu, kas seadusandlik ettepanek sularahamaksete ühtsete ümardamisreeglite kohta ning võimalusel 1- ja 2-sendisest müntidest loobumine on õigustatud, võib viia Euroopa Komisjoni eelnimetatud soovitusel muutmiseni. Et EL-i tasandil toimuva arutelu tulemused ega nende rakendamise ajaraam pole täpselt ennustatavad, ei peaks käesoleva eelnõu menetlemist sellest sõltuvusse seadma.

3.3 Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb neljast paragrahvist: esimesega muudetakse EKVS-i, teisega ATKEAS-t, kolmandaga TKS-i ning viimasega nähakse ette seaduse jõustumise aeg.

Eelnõu § 1 punktidega 1 ja 2 muudetakse vastavalt EKVS-i kehtivat pealkirja „Euro kasutusele võtmise seadus“ ning §-s 1 sätestatud seaduse reguleerimisala. Nii seaduse pealkirjas avaldatud kui ka §-s 1 sätestatud reguleerimisala on ümardamisreeglite kehtestamiseks liialt kitsas. EKVS-i eesmärk on reguleerida Eesti krooni kui seadusliku maksevahendi käibelt kõrvaldamise ja euro kui seaduslikule maksevahendile ülemineku protsessi. EKVS-i reguleerimisesemesse ei kuulu tsiviilkäibes rahaliste kohustuste sularahas või muul viisil täitmise reguleerimine. Tegemist on avaliku õiguse valdkonda kuuluvate õigusnormidega, millised ei välista rahalise kohustuse täitmise viisi reguleerivate õigusnormide kohaldamist. Lepingulistes suhetes rahaliste kohustuste täitmise erinevad viisid on reguleeritud VÕS §-s 91. Selle paragrahvi lõige 1 sätestab, et rahalise kohustuse võib täita sularahas. Eelnõu seda õigust ei mõjuta.

EKVS § 2 sätestab euro piiranguteta vastuvõtmise kohustuse. Viidatud sätte lõike 1 kohaselt on Eesti Pank ja Eestis tegutsevad krediitiasutused kohustatud euro münte ja pangatähti vastu võtma piiranguteta. Lõikes 1 nimetatud isikud on kohustatud vastu võtma korraga kuni 50 kehtivat euro münti sõltumata nende väärtusest, pangatähti aga piiranguteta. Tarbijad ja muud kliendid saavad oma makseid sooritada ka edaspidi 1- ja 2-sendis euromüntidega, kuid isikule vahetusrahana neid ei tagastata. Arvestades eeltoodut, täiendatakse ümardamisreeglite kehtestamiseks seaduse pealkirja ja reguleerimisala ning hõlmatakse sellesse ka eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamine.

Eelnõu § 1 punktiga 3 täiendatakse EKVS-i uue peatükiga 1¹, milles nähakse ette eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamise regulatsioon.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5¹ näeb ette reeglid, millistel juhtudel võib tasumisele kuuluvaid summasid ümardada ning millise meetodiga ümardatud summa leitakse. Selles paragrahvis viidatud lõpphinna ümardamise kasutuselevõtt sularahamaksete korral tähendab seda, et füüsilistes müügikohtades on kaupmehel kohustus ümardada sularahamaksete korral kauba või teenuse lõpphind (mitte eraldi iga toote) maksumus üles- või allapoole lähima viie sendini. TKS § 7 lõige 2 sätestab, et müügihind on kaubaühiku või kaubakoguse eest tarbija tasutav lõpphind. Selliselt on seaduses üheselt välja toodud, et ümardada tuleb lõplik ostusumma, mille tarbija peab maksma. Lõplik ostusumma, mis lõpeb ühe, kahe, kuue või

seitsme eurosendiga, ümardatakse allapoole, ning summa, mis lõpeb kolme, nelja, kaheksa või üheksa eurosendiga, ümardatakse ülespoole. Sellisel juhul on tarbija tasutavaks lõpphinnaks kauba müügihinna ümardamise tulemusel saadud summa. Füüsilistes müügikohtades 1- ja 2-sendiseid münte vahetusrahana enam tarbijale ei tagastata. Muu maksevahendiga nagu näiteks pangakaardiga makstes hindu ei ümardata. Kohtades, kus ostja saab valida maksevahendi, saab ta selle kaudu ühtlasi valida, kas ümardamine toimub (sularahamakse) või mitte (muu paberkaardjal või elektrooniline makse).

Näited:

1. Ostukorv, mille maksumus kokku on 15,41 eurot või 15,42 eurot, ümardatakse 15,40 eurole.
2. Ostukorv, mille maksumus kokku on 15,43 eurot või 15,44 eurot, ümardatakse 15,45 eurole.
3. Ostukorv, mille maksumus kokku on 15,46 eurot või 15,47 eurot, ümardatakse 15,45 eurole.
4. Ostukorv, mille maksumus kokku on 15,48 eurot või 15,49 eurot, ümardatakse 15,50 eurole.
5. Kui ostukorvis on näiteks neli toodet hinnaga 2,28 eurot, 15,32 eurot, 11,99 eurot ja 1,17 eurot, siis ühegi üksiku toote hinda ei ümardata, küll aga ümardatakse ostukorvi maksumus 30,76 eurot kassas sularahaga maksmise korral 30,75 eurole. Kaardiga makstes tasutakse ostu eest 30,76 eurot.

Seda meetodit on kasutanud kõik ümardamisreeglid kehtestanud euroala riigid.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5¹ lg 2 näeb ette, et kui kauba või teenuse eest makstakse nii sularahas kui ka muu maksevahendiga (nt maksekaart, kinkekaart, vautšer), ümardatakse ainult sularahas makstav summa ja seda siis, kui sularahas makstakse viimasena. Seda seetõttu, et ümardamisele kuulub tasutav lõpphind.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5¹ lõige 3 näeb ette, et tasutavat lõpphinda ei ümardata, kui see on väiksem kui kolm senti või kui maksmisel kasutatakse muud maksevahendit kui sularaha. See tähendab, et juhul kui tasutakse kauba või teenuse eest, mille müügihind on väiksem kui kolm senti, siis seda summat 0-i ei ümardata, st seda ei saa tasuta. See aga ei tähenda, et näiteks 1.02 eurot maksva ostukorvi korral 0,2 senti ei ümardata. Sularahas makstes tuleb sel juhul 0,2 senti ümardada nulli.

Lõpphinda ei ümardata ka siis, kui maksmisel kasutatakse muud maksevahendit kui sularaha. Muu maksevahend on nt paberkaardjal kinkekaart, vautšer või elektroonilisel kujul maksekaart, kinkekaart, mobiilne viipemakse. Nendel puhkudel jätkub kõik nagu seni.

Näited:

Olukord, kus ostukorvi summast osa makstakse kaardiga ja osa sularahas, ümardatakse tasumisele kuuluv lõpphind järgmiselt.

Ostukorvi summa – 28,44 eurot. Ostja soovib tasuda 20,32 eurot sularahas ja ülejäänud summa maksekaardiga. Sularahas makstavat summat 20,32 eurot ei ümardata. 20,32 euro suurune sularahamakse lahutatakse lõplikult summast: 28,44 eurot – 20,32 eurot = 8,12 eurot. Ostja maksab 8,12 eurot maksekaardiga ning ümardamist ei rakendata.

Juhul, kui olukord on vastupidine – esmalt tasutakse 8,12 eurot maksekaardiga ning 20,32 sularahas -, siis rakendatakse ümardamist ning sularahas kuulub tasumisele 20,30 eurot.

Kui ostukorvi eest tasumisel kasutatakse kinkekaarti või vautšerit, ümardatakse maksmisele kuuluvad summad samamoodi.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5¹ lõige 4 näeb ette, et käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatu kehtib ka füüsilisest müügikohast ostetud kauba tagastamisel ja osutatud teenuse eest makstud raha tagastamisel sularahas siis, kui ostetud kauba või osutatud teenuse eest tasuti sularahas. Kui tagastatava kauba või osutatud teenuse eest tasuti muu maksevahendiga, siis ei või käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatut kohaldada. VÕS § 189 lõige 1 sätestab, et lepingupooled peavad välja andma lepingu alusel üleantu. Seega ei ole lubatav olukord, kus klient maksab kaupluses muu paber kandjal või elektroonilise maksevahendiga (nt kinkekaardi või pangakaardiga) kauba eest 5,02 eurot, kaup osutub defektseks ja kliendile tagastatakse 5,00 eurot ümardatuna sularahas või pangakaardile. Seetõttu nähakse ette, et ostetud kauba tagastamisel ja osutatud teenuse eest makstud raha tagastamisel rakendub ümardamisreegel juhul, kui ostetud kauba või teenuse eest tasuti sularahas, millal samuti rakendati lõpphinna ümardamist. Ostukorvi tagastamisel, mis sisaldas erineva hinnaga tooteid, ümardatakse kogu ostukorvi maksumus. Juhul, kui sellest ostukorvist tagastatakse näiteks ainult üks toode, siis tuleb ümardada selle üksiktoote hind. Sama kehtib ka teenuste puhul.

Samasse paragrahvi lisatav lõige 5 näeb aga ette võimaluse rakendada ostetud kauba tagastamisel ja osutatud teenuse eest makstud raha tagastamisel sularahas ümardamisreeglit poolte kokkuleppel ka siis, kui nende eest maksti muu maksevahendiga kui sularaha. Kui kaupleja on teavitanud ostjat kauba tagastamisel või teenuse eest makstud raha tagastamisel raha tagastamise viisist ning ostja nõustub kaupleja tingimustega, on nad makseviisis kokku leppinud ning lõikes 5 sätestatud keeld ei kohaldu.

Ümardamisreegli kehtestamine ei piira kauba või teenuse hinna määramist ning avaldamist sendi täpsusega. See, et eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamisel ümardatakse tasumisele kuuluv lõpphind viie sendiga täisarvuliselt jaguva summani, ei tähenda, et toodete hinnad ei või ka edaspidi olla näiteks 7,99 ja 3,42. Käesolev eelnõu ei piira seega toote või teenuse hinna määramist. See on oluline, kuna üksiku kauba või teenuse hinna senditäpsusega ümardamisel sekkutaks liigselt selle pakkuja ettevõtlusvabadusse määrata hind tema poolt müüdavale tootele. Ostukorvi lõpphinna ümardamisel on võimalik ka ostjal maksevahendi valiku kaudu valida, kas tasuda ümardatud (sularahamakse) või ümardamata (muu paber kandja või elektrooniline makse) kujul.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatavad § 5² lõiked 1 ja 2 reguleerivad kauba lõpphinna ümardamisest teavitamist. Selle eesmärgiks on suurendada tarbijate informeeritust ning vähendada tarbijates segadust, mis alguses tõenäoliselt ka tekib. Eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamisel peab tarbijale avaldama teabe kauba või teenuse lõpphinna ümardamise kohta kirjalikult selgelt loetaval ning tarbijale üheselt mõistetaval ja kergesti märgataval viisil. Teadlikkus ümardamisreeglite kasutuselevõttust ilmselt kõikide tarbijateni ei jõua, mistõttu on oluline, et sellest teavitamine oleks selge ja arusaadav ning lõpphinna kujunemine oleks mõistetav. Eesti Pank on lubanud varustada Eesti Kaupmeeste Liitu ümardamisreegleid selgitavate teabematerjalide näidistega.

Teave ümardamisreegli kohta peaks olema kergesti nähtav kõigile tarbijatele, et tagada nende teadlikkus sellest. Teabe võib esitada näiteks müügikoha seinal või ekraanil või kassas kuvatavate teadete kaudu. Teabe esitamisel tuleks vältida keerulist keelt või ebamääraseid sõnastusi ning tagada, et tarbijad mõistaksid täpselt, kuidas nende lõpphind ümardatakse. Sarnastele kriteeriumitele vastav teavitamine on ette nähtud TKS-i §-s 7 kauba müügihinna ja ühikuhinna avaldamisele, mis tuleb esitada kirjalikult selgelt loetaval ning tarbijale üheselt mõistetaval ja kergesti märgataval viisil. Teabe peaks esitama enne ostu eest maksmist, et

tarbija saaks läbi maksevahendi valiku valida, kas ümardamine toimub või mitte. Soovi korral saab ka pärast ostu kajastada ümardamist arve või ostutšeki peal.

Samuti on oluline, et kauba või teenuse eest tasutav ümardatud lõpphind peab olema esitatud nii, et see oleks eristatav kauba müügihinna ja ühikuhinnast ning teenuse lõpphinna. TKS-i § 7 lõike 2 järgi on kauba müügihind kaubaühiku või kaubakoguse eest tarbija tasutav lõpphind. Sama paragrahvi lõike 3 sätestab, et ühikuhind on kauba ühe kilogrammi, ühe liitri, ühe meetri, ühe ruutmeetri, ühe kuupmeetri või muu kauba turustamisel laialdaselt ja tavapäraselt kasutatava ühe ühiku lõpphind. Ühikuhinnaks võib olla ka tükihind, kui kaupa ei mõõdeta eelnimetatud ühikutes. TKS § 8 lõike 1 kohaselt peab teenust pakkudes kaupleja teavitama tarbijat teenuse eest tasutavast lõpphinna. Kui teenuse lõpphinda ei ole võimalik eelnevalt kindlaks määrata, teavitab kaupleja tarbijat teenuse hinna komponentidest, tariifidest või hinna arvutamise alustest nii, et tarbijal on võimalik teenuse lõpphinda piisava täpsusega arvutada. Tarbija jaoks peaks olema selgelt arusaadav, et kauba müügi- ja ühikuhind ning teenuse lõpphind võib olla erinev tasumisele kuuluvast lõpphinna, kui kasutatakse ümardamisreeglit. Näiteks, kui kauba maksumus on 3,76 eurot, siis kassas sularahaga maksmisel tuleb tasuda lõpphinna 3,75 eurot, kuid muu maksevahendiga (nt pangakaardiga) makstes on lõpphinna 3,76 eurot, nagu on avaldatud kauba hind.

Kuna ümardama peab tasumisele kuuluva lõpphinna, siis saab see toimuda alles kauba või teenuse eest tasumisega. Seetõttu on oluline, et lõpphind avaldatakse tarbijale selgelt ja korrektselt enne ostu eest tasumist.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5³ sätestab, kellele lõpphinna ümardamise kohustus kohaldub. Nende nõuete täitmiseks on kohustatud ettevõtja võlaõigusseaduse ning kaupleja tarbijakaitse seaduse tähenduses.

VÕS § 1 lõikes 6 defineeritakse ettevõtja kui isik, sealhulgas avalik-õiguslik juriidiline isik, kes teeb tehingu, mis seondub tema iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega. TKS § 1 lõike 2 punkti 2 kohaselt on kauplejaks füüsiline või juriidiline isik, sealhulgas avalik-õiguslik juriidiline isik, kes tegutseb eesmärgil, mis on seotud tema majandus- või kutsetegevusega. Avalik-õiguslik juriidiline isik on kauplejaks juhul, kui ta tegutseb eraõiguslikus suhtes. Näiteks Eesti Rahvusraamatukogu kui avalik-õiguslik juriidiline isik, aga raamatute laenutamisel on laenajaga eraõiguslikus suhtes.

Eelnõu § 1 punktiga 3 EKVS-i lisatav § 5⁴ sätestab, et käesolevas peatükis sätestatud kohaldatakse tarbijale ja juriidilise isiku esindajale.

Seadusesse lisatav sularahamaksete arveldamise regulatsioon kohaldub kõigile füüsilistele isikutele, nii siis kui nad tegutsevad tarbijana kui ka juriidilise isiku esindajana. Kõigile kohalduva ümardamisreegli kehtestamine on põhjendatud ettevõtja/kaupleja seisukohalt, kuna vastupidisel juhul peaks lisaks ümardamisreegli loomisele kassasüsteemides ja majandustarkvaras hakkama teenindaja/müüja selgitama kassas välja ka seda, kas tehingut sooritab füüsiline isik (tarbija) või juriidiline isik. Sellisel juhul pikeneks tehingute tegemise aeg, keerukama süsteemi loomine suurendaks tarkvara arenduse kulusid ning tekitaks kaupmeeste suuremat vastumeelsust selle loomisele. Ümardamisreeglite kehtivusala suhteliikide kaupa piiritlemine ei ole sisuliselt õigustatud. Seaduse eesmärgi saavutamiseks peab loodav regulatsioon kohalduma kõigile, kes sularahamaksetega arveldavad.

Eelnõu § 1 punktiga 4 täiendatakse seadust §-ga 5⁵, mis näeb ette, et riiklikku järelevalvet peatükis 1¹ sätestatud nõuete täitmise üle teostab Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (edaspidi „TTJA“).

TTJA võib käesoleva seaduse 1¹. peatükis sätestatud nõuete täitmise üle riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada korra- ja turvalisuse seaduse §-s 30 sätestatud küsitlemise ja dokumentide nõudmise erimeedet. Seaduse rakendamiseks peab kaupleja ümardama tasutavat lõpphinda ning kaupljal on ka teabe esitamise kohustused, mis peavad olema esitatud kirjalikult. Riikliku järelevalve tegemisel peab TTJA kontrollima nimetatud kohustuste täitmist ning seega on järelevalve üheks osaks ka kontrolli tegemine dokumentide välja nõudmise kaudu. Juhul, kui TTJA-l selline õigus puuduks, ei oleks võimalik realselt riikliku järelevalvet teostada.

Lisaks on järelevalve teostamisel alati õigus kasutada riikliku järelevalve korra- ja turvalisuse seaduses sätestatud üldmeetmeid – teavitamine, ettekirjutuse tegemine jm.

Eelnõu § 1 punktiga 5 täiendatakse seaduse 2. peatüki 1². jagu rakendussättega, mille kohaselt ettevõtjad ja kaupljad on kohustatud viima oma tegevuse vastavusse käesolevas seaduses sätestatud nõuetega 1. jaanuariks 2025. aasta. Ümardamisreeglite rakendamiseks on vajalik teha näiteks kassasüsteemides ja majandustarkvaras arendustöid ning mõelda läbi tarbija teavitamine, et oleks kassades võimalik ümardamisreeglit rakendada.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse ATKEAS-st.

Sigaretide maksumärkide tellimisel teatatakse maksuhaldurile sigarettide maksimaalne jaemüügihind, mis trükitakse maksumärgile. Muudatuse kohaselt peab ettevõtja teatama sigarettide maksimaalse jaehinna viiesendi täpsusega, sest sularahaga arveldamisel hakatakse hindasid ümardama. ATKEAS § 59 alusel on keelatud võõrandada sigarette maksimaalsest jaehinnast kõrgema hinnaga. Muudatusega tekib kooskõla hindade ümardamise reegli ja aktsiisiseaduse §-s 59 sätestatud keelu vahel.

Eelnõu §-ga 3 muudetakse TKS-i. Eelnõuga täiendatakse TKS-i § 65, mis reguleerib TTJA volitusi tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamisel.

Eelnõu näeb ette, et TTJA võib pöörduda Eesti Vabariigi nimel hagiga maakohtusse ning nõuda kaupljal, kes on rikkunud euro kasutusele võtmise ning eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamise seaduse §-des 5¹ ja 5² sätestatud, rikkumise lõpetamist ja rikkumisest hoidumist.

TKS-i §-s 64 sätestatakse tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamise kord. Tarbijate kollektiivseid huve kahjustavaks tegevuseks on mis tahes tegu, mis riivab või võib riivata määratlemata arvu tarbijate ühiseid huve ja on vastuolus õigusaktides tarbijate kaitseks sätestatuga. Eelnõuga TKS §-i 65 lisatav lõige 3¹ viitab euro kasutusele võtmise ning eurodes tehtavate sularahamaksete arveldamise seaduse §-le 5¹ ja 5², kus on sätestatud vastavalt lõpphinna ümardamise reeglid ning lõpphinna ümardamisest teavitamise kord. Tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamiseks võib TTJA pöörduda Eesti Vabariigi nimel hagiga maakohtusse (lõige 3¹). Tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamiseks sobiva meetme valikul on Tarbijakaitseametil kaalutusõigus.

Eelnõu § 4 kohaselt jõustub seadus 1. jaanuaril 2025. aastal.

Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et ettevõtjatel ja kauplejatel oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvara ümberseadistamiseks.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu vastab Euroopa Liidu õigusele. Vaata peatükki 3.2.

6. Seaduse mõjud

Kaasnev mõju: majandusele

Sihtrühm 1 – ettevõtjad

Ümardamisreegli kehtestamisel oleks ettevõtjatele (sh turumüüjad, väikekauplused, erinevad teenusepakkujad, toitlustuskohad) eelkõige positiivne mõju. Sularaha käitlemise kulud väheneksid kaubandus- jm sektorites, kus kasutatakse sularahamakseid, sest kaoks vajadus 1- ja 2-sendiseid vahetusrahana tagada. Klientide teenindamine kassas kiireneks, sest väikeste sentide lugemisele kuluv aeg väheneks. Samuti väheneks töötajate koormus nn kassa tegemise/üleandmisega seotud tegevustel, mis hoiaks kokku ka nappivat tööjõuressurssi.

Sularahamakseid kasutavate ettevõtjate kohta statistikat ei koguta. Üldiselt on sularahamaksete tegemine võimalik enamikest jaekaubanduse ettevõtetest, kus tegeletakse üle teenindusleti klientide teenindamisega. Eesti Kaupmeeste Liidu liikmeskonnas, mille hulka ei kuulu väikesed poepidajad, on sularahatehingute osakaal vahemikus 23–35%. Eesti Väikekaupmeeste Liitu kuulavas OG Elektra AS kauplustes (Grossi kauplused) on sularahatehingute osakaal ligi 40%. Tallinna Kaubamaja Grupi AS-is (Kaubamaja, Selver) vahemikus 17–23%.

Ettevõtjatele võib avaldada lühiajaliselt negatiivset mõju ühekordne kassasüsteemide ja raamatupidamiseks vajaliku majandustarkvara ümberseadistamine, et ostukorvi lõpphinna arvutamisel oleks võimalik rakendada ümardamisreegleid. Kulu suurus sõltub sellest, kui keerukas on praegu kasutatav maksevõimaluste süsteem. Näiteks saab paljudes kauplustes ja teenindusasutustes lisaks sularahale ja pangakaardile tasuda ka boonuspunktide, kinkekaardi, taaratšeki ja muude vahenditega või neid makseviise kombineerides. Kombineeritud makselahenduste jaoks on ümardamisreeglite rakendamiseks välja pakutud ka konkreetsed lahendused nii, et ümardamisele kuulub ainult ostukorvi lõppsumma, kui selle eest tasutakse sularahas, mis lihtsustab seega ka tasumise arvestust ja uuendusi majandustarkvaras. Nendel kaupmeestel, kellel on kasutusel sama tarkvara, mis eurole üle minnes, on kulud väiksemad, kuna ümardamisloogika oli toona juba välja arendatud. Uutes süsteemides seda funktsionaalsust reeglina ei ole. Samas on näiteks laialtkasutatavas Erply kassasüsteemides taoline ümardamise lahendus olemas ning muudatuse tegemine kliendile tasuta. Kogukulu jaekaubandusele on ühekordne ning võib hinnanguliselt jääda mõnesaja tuhande euro ja ühe miljoni euro vahele. Suures jaekaubanduskettis võib kulu olla Eesti Kaupmeeste Liidu hinnangul mõnikümmend tuhat eurot. Nii kinnitab Kaubamaja Grupi AS-i hinnang, et vastav kulu võiks olla 20 000 – 30 000 eurot. Kaubamaja Grupi hinnangul on see kulu suhteliselt väike ja aktsepteeritav, kuid seda tingimusel, et kassasüsteemides ja majandustarkvaras ümberhäälestamine puudutab vaid sularahatehinguid. Kui see puudutaks ka muid maksevahendeid, oleks olukord teine.

Sihtrühm 2 – kõik isikud, kes potentsiaalselt sularahaga arveldavad

Ümardamisreegli kehtestamisel oleks sularahaga arveldajatele eelkõige positiivne mõju. Maksed muutuksid kiiremaks ja mugavamaks ning väheneks müntide tagastamisega seotud aja- ja rahakulu.

Tarbijatel ja muudel klientidel on edaspidi vaja väiksemas ulatuses maksta kaudselt kinni jaemüüjate müntide käitlemisega seotud kulusid. 2023. aastal Eestis läbiviidud F-monitor maksekäitumise uuringu¹¹ põhjal kasutab sularaha esmase valikuga tasumisel enim (11%) 60-80aastaste vanusegrupp. Sinna hulka kuuluvad ka pensionärid, keda on Eestis Statistikaameti andmete põhjal 309 000. See moodustab 22% elanikkonnast. Siiski on sularaha kasutamine erinevate vanusegruppide vahel üsna võrdne ning erineb vanusegrupiti paari protsendi võrra. Sularaha kasutajad on eelkõige mehed (12%, naised 6%) ning eelkõige madalama sissetulekuga inimesed (0-400 EUR leibkonna liikme kohta on sularaha eelistus 16%; 400-800 EUR leibkonna liikme kohta on eelistus 12%). Muudes sihtgruppides jääb sularaha kasutamine alla 10% ja sularaha ei kasuta üldse 14% vastanutest.

1- ja 2-sendiste kaotamise pooldajate osakaal on F-monitori küsitluse põhjal üsna võrdne vanusegrupiti ning on vahemikus 49-54%: pooldavad nii 18-44a kui ka 60-80a, vähim on toetus 49-60a hulgas. Viimati 2023. aasta sügisel Euroopa Komisjoni korraldatud eurobaromeetri uuringu¹² järgi on Eestis ümardamisreegli kehtestamise pooldajaid 75% vastanuist.

See oht on madal, et sularahamaksetest võiksid hakata keelduma ettevõtjad, kes ei soovi ümberseadistamise kulusid kanda. Lisaks on seaduseelnõus välja pakutud sularahaga arveldavate isikute õiguste kaitse ka riikliku järelevalve abil.

Tuginedes ka ümardamisreegli kehtestanud riikide kogemustele on järeldatud, et madala ostujõuga müntide kõrvaldamine ringlusest inflatsiooni ei tõsta. Slovakkias, kus ümardamisreegel jõustus 2022. aastal, näitasid keskpanga simulatsioonid võimaliku mõju suuruseks keskmises leibkonnas 0–2 senti kuus¹³. Ostuharjumusi muutes, näiteks kaardimakset kasutades, on võimalik mõju veelgi vähendada. Kauplustel oleks raske tootepõhist ümardamist ka omakasupüüdliselt rakendada, kuivõrd ümardamine toimuks ostukorvi maksumuselt. Kauplusel on raske mõjutada, mitme sendiga ostu lõpphind lõpeb, sest ostukorvis on mitmed erinevad tooted (sh näiteks kaalutooted, mille lõpphind selgub kaalumisel).

Et mõju inflatsioonile on marginaalne, kinnitas Euroopa Keskpank oma hinnangutes kohustuslike ümardamisreeglite kehtestamise eelnõude kohta Leedu (12.12.2023)¹⁴, Slovakkia (20.04.2021)¹⁵ ja Belgia (04.09.2018)¹⁶ puhul ning osutas samuti, et ümardamine toimub sümmeetriliselt nii üles- kui ka allapoole. Euroopa Keskpank on samal arvamusel ka Eesti kohta esitatud arvamuses (04.03.2024), et ümardamisreeglite kehtestamisel ei ole tõenäoliselt mõju inflatsioonile Eestis, võttes eelkõige arvesse, et hindade ümardamine toimub sümmeetriliselt ja piirdub lõpliku ostusummaga.

¹¹ <https://www.eestipank.ee/press/uuring-eesti-elanikud-ja-ettevotted-hindavad-siinseid-makselahendusi-korgelt-13122023>

¹² <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2981>

¹³ *The issue of one and two euro cent coins and the possible reduction of their use through the introduction of rounding*, Narodna Banka Slovenska, June 2020.

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023AB0043>

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021AB0014>

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018AB0041>

Huvigrupina on eraldi käsitletud näiteks pensionäre (mh Pensionäride Ühenduste Liidu kaudu), kuna nende vaesusrisk (eriti üksi elavate pensionäride puhul) on keskmisest suurem ja võis eeldada, et nad on plaanitava muudatuse suhtes tundlikumad. Arvamusküsitluste kohaselt on ka vanemaealiste sihtgrupp ümardamisreeglite kehtestamise poolt (mh kuna sentide kasutamine on neile tülikas). Sarnastel põhjustel käsitleti eraldi huvigrupina ka puuetega inimesi Eesti Puuetega Inimeste Koja kaudu.

Sihtrühm 3 – krediidasutustele ehk kommertspankadele sularahateenust osutavad ettevõtjad

Ümardamisreegli kehtestamisega väheneks pankadele sularahateenust osutavate ettevõtjate töömaht, mis kulub 1- ja 2-sendiste müntidega tegelemiseks, ning selle mõju võib olla mõlemasuunaline. Maksevahendina jääksid 1- ja 2-sendised kehtima, aga vahetusrahana neid ei väljastataks, seega edastaksid sularahakäitlejad müntide piisava koguse täitumisel need Eesti Pangale ja müntide osakaal jääks ringluses järk-järgult vähemaks. Teenuse osutamise vajadus pankadele väheneks, kuna ei oleks vaja enam 1- ja 2-sendiseid münte ringlusesse juurde toota. Ärimahtude vähenemine on olemuselt negatiivse mõjuga, aga selle ulatust on sektori esindajatel hetkel keeruline prognoosida. Väikeste sentide vähenemisel vabaneb ettevõtjatel ka tööjõudu muude, potentsiaalselt kasumlikumate tegevuste jaoks. Krediidasutustele sularahateenust pakkuvaid ettevõtjaid on Eesti turul 2 – Hansab AS ning Brinks Estonia OÜ. Sularahakäitlejatele on 1- ja 2-sendiste müntide käitlemine sama ressursimahukas kui ükskõik millise teise müntide puhul, aga nende väärtus oluliselt väiksem ja negatiivse ringluse tõttu on keskpangast nende juurde tellimine palju sagedasem.

Sihtrühm 4 – Eesti Pank

Ümardamisreegli kehtestamisel oleks Eesti Pangale positiivne mõju, sest väheneks vajadus väikese nimiväärtusega münte juurde emiteerida. Kaovad uute 1- ja 2-sendiste müntide tootmisega seotud kulud, mis ulatuvad aastas sõltuvalt nõudlusest 80 000 – 160 000 euroni. Niisamuti ei ole keskpangal vaja teha 1- ja 2-sendiste müntide ringlusesse laskmisega seotud kulusid.

Eesti Panga avaliku kommunikatsiooni plaanid seoses ümardamisreeglite kehtestamiseks vajaliku teavitustööga kätkevad mh järgmisi tegevusi:

- korduma kippuvad küsimused (KKK) nii laiale elanikkonnale kui ka kaupmeeste jaoks;
- teavitusmaterjalid kaupmeestele:

1) kaupluste juhatajatele slaidikomplekt põhimuudatuste kohta, et nad saaksid töötajatele teha selgitustööd eelseisvast muudatusest;

2) kassiiridele lihtsam A4 formaadis väljatrükk, et neil oleks muudatuse alguskuudel mugav vaadata põhipunkte, kuidas kassas ostusumma ümardamine käib.

Sama sisuga info levitamine KOV-de ja kohalike lehtede kaudu ning teavitustöö sotsiaalmeedias. Ajakirjanduse poolelt on keskpanga töötajad valmis ümardamisreegli kehtestamisega seotud muudatusi selgitama näiteks vanemaealistele suunatud saadetes.

Kaasnev mõju: keskkonnamõju

Ümardamisreeglite kehtestamisel oleks keskkonnale positiivne mõju, sest 1- ja 2-sendiste müntide tootmise ja emiteerimise protsessil on arvestatav koormus keskkonnale. Eesti Pank tellib neid münte euroalal asuvatest sertifitseeritud rahapajadest, mis kasutavad metallitoorainet mitmetest kaevandustest. Lisaks tootmisele on keskkonnamõju ka nende transpordil Eestisse. Euroalaga liitumisest alates ei ole euromünt Eestis utiliseeritud (kuna neid ei tule piisaval hulgal ringlusest tagasi), aga laialdasemalt euroala riikides ümardamisreegleid kehtestades

väheneb nende utiliseerimise vajadus liikmesriikides tervikuna. Niisiis, kuna praegusel ajal jäävad 1- ja 2-sendised müntid valdavalt ringlusest kõrvale, on selliste müntide tootmine sisuliselt ressursside raiskamine, mida oleks ümardamisreegli kehtestamisega võimalik ära hoida või leevendada.

Eelnõus esitatud lahendus ümardamisreeglite kohustuslikuks kehtestamiseks vähendab sularahaga arveldavate ettevõtjate halduskoormust, kuna väheneb vajadus käidelda münte, mille makseväärtus on väga väike. Sularaharinglus muutub efektiivsemaks nii keskpanga kui ka teiste sularaharingluses osalevate poolte vahel – pangad, kommertsbankadele sularahateenust osutavad ettevõtted, jaemüüjad. Sularahamaksud muutuvad lihtsamaks ja kiiremaks ning arveldamine mugavamaks.

Kaasnev mõju: mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Uued nõuded ei mõjuta KOV-de korraldust. Ümardamisreegli kehtestamine avaldab riigiasutustest mõju TTJA-le, kelle ülesandeks on teostada järelevalvet eelnõuga kehtestataivate ümardamisreeglite täitmise üle. TTJA on välja toonud, et arvestades TTJA-le varasematel aastatel laekunud hinnaprobleemidega seotud pöördumiste hulka (ca 100 aastas) ja läbiviidud järelevalvemenetlusi (näiteks 2023. aastal 140), on hinnaküsimused probleemne valdkond, mis vajab TTJA süvendatud tähelepanu. Ümardamisreeglite täitmise üle järelevalve tegemine ei too esialgsel hinnangul kaasa täiendava ametikoha loomise vajadust.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõu rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikele omavalitsustele kulusid ega tulusid.

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamisega kaasneb vajadus muuta majandus- ja taristuministri 7. detsembri 2018. aasta määrust nr 62 „Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti põhimäärus“.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 1. jaanuaril 2025. aastal. Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et ettevõtjatel ja kauplejatel oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvara ümberseadistamiseks.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu on varasemalt esitatud kooskõlastamiseks ning arvamuse avaldamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumile, Kliimaministriumile, Justiitsministriumile, Eesti Kaupmeeste Liidule, Eesti Väikekaupmeeste Liidule, Eesti Väike ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsiooni MTÜ-le, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Pangaliit MTÜ-le, Pensionäride Ühenduste Liidule, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Hansab AS ja Brink's Estonia OÜ-le ja Eesti Looduskaitse Seltsile. Esitatud märkustega on põhjendatuse korral arvestatud (vt märkuste tabelit).

Algatab Vabariigi Valitsus
(allkirjastatud digitaalselt)

2024. a